

Szerepi Sándor

**A „MAGYAR KÜLPOLITIKA” CÍMŰ FOLYÓIRAT
SZEMLÉLETE 1920-1929 KÖZÖTT**

Témavezető: Dr. Pallai László

**DEBRECENI EGYETEM
Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola**

Debrecen, 2011.

I. Az értekezés célkitűzése, a téma körülhatárolása

Személyes érdeklődésem a témával kapcsolatban több mint egy évtizede kezdődött. A múlt század kilencvenes éveinek második felében került ugyanis újra a két világháború közötti történelem azon szelete intenzívebben a történészi görcső alá, melyet sommásan a revíziós politika/propaganda kifejezéssel szoktunk ellátni. A téma természetesen már a rendszerváltás előtt is jelent volt mind a történetkutatásban, mind a közéleti diskurzusokban, azonban a revizionista törekvések elfogulatlan feltárására és vizsgálatára véleményem szerint csak az említett időszakból érettek meg teljes körűen a feltételek. Problémát jelentett és néha jelent ma is, hogy a vizsgált korszak és ezen jelenségének megítélése a mai napig igen komoly ideológiai és aktuálpolitikai tartalmakat hordoz magában. Szerencsére ez az ideológiai, politikai és sok esetben érzelmi töltet kevésbé jellemzi azokat a történészeinket, akik elsősorban a '80-as évektől kezdve igyekeztek a Horthy-korszakra vonatkozó kérdéseinkre minél alaposabban választ adni. Legyen az a kormányzó személyének szerepe a magyar külpolitika alakításában, Bethlen István konszolidációs politikájának demokratikus és tekintélyelvű attribútumai, vagy akár Gömbös Gyula fasiszta kísérletének értékelése.

Itt kell megemlítenem, hogy a témámhoz legszorosabban kapcsolódó szerző Zeidler Miklós, aki 1997 óta a két világháború közötti magyar külpolitikáról, a revízióról, az irredentizmusról és a hozzájuk kapcsolódó kultuszról jelentetett meg alapvetően fontos műveket. Dolgozatunk szempontjából ezek a munkák jelentették egyben az inspirációt és a legfontosabb szakmai kiindulópontot is. Szűken értelmezett témámat tekintve nem tisztem mindazoknak a külpolitikai eseményeknek a részletes bemutatása illetve elemzése, mely a kijelölt korszakon belülre esik. Mindennek dolgozatomban csupán annyiból igyekszek teret engedni, amennyiben a Magyar Külügyi Társaság felfogását, törekvéseit segít pontosabban megvilágítani, illetve az elemzett folyóirat, a 'Magyar Külpolitika' vizsgálatát megkönnyíti.

A feltáró és értelmező történészi munkának köszönhetően tehát sok tekintetben lehetővé vált az olvasó érdeklődő számára a korszakra vonatkozóan releváns témák alapos tanulmányozása. Elmélyedhet az összegyűjtött és kommentárokkal ellátott dokumentum-forrás gyűjteményekben, részletesen tájékozódhat a különböző felfogású, de az alapmotívumokban általában közös elemző történeti írásokban. Azonban véleményem szerint – s ez egy történész számára természetes alapállás, - még bőven van kutatható, s kutatásra érdemes részlet a korszakra vonatkozó magyar történelem lapjai között. Ez természetes, hisz egyrészt a múlt feltárásának folyamata soha véget nem érő tevékenység, másrészt minden kutató eltérő aspektusból szemléli a történeti problémákat: saját meglátása, ismerete és érdeklődése határozza meg vizsgálódásának irányait.

A fentebb említett témákon túl épp ezért úgy gondolom, hogy két olyan kutatási terület is létezik a két világháború közötti korszakra vonatkozóan, melynek feltárásában még jócskán akad szakmai feladat. Az egyik: a korszakra vonatkozó sajtótermékek és média elemzése. Ebben a tekintetben néhány összefoglaló munka ugyan napvilágot látott, azonban mindazoknak a meghatározó orgánumoknak, amelyek véleményformáló képességgel bírtak az olvasó- vagy rádióhallgató közönség számára, még sok esetben hiányos a feldolgozottsága. Ennek kapcsán úgy vélem: elsősorban a meghatározó fővárosi napilapok és folyóiratok vonatkozó számainak és a Magyar Rádió műsorainak elemző feltárása sok tekintetben gazdagíthatná és árnyalhatná azt a történeti képet, mely alapvetően a levéltári forrásokon alapuló szakmunkák révén tanulmányozható. A másik: azon, különféle - a kor

szóhasználatában társadalmi – szervezetek tevékenységének feltárása, melyek különböző mértékben és a korszak folyamán eltérő hangsúlyokkal és célok mentén, de befolyásolták, befolyásolhatták az aktuális kormányzati politikát. Ilyen szervezetnek tekinthetjük a Magyar Külügyi Társaságot, amely véleményem szerint – bizonyos intervallumokban meghatározó szerepet játszott a magyar külpolitikai véleményformálás tekintetében. Azonban a Külügyi Társaság, attól függetlenül, hogy 1920-tól a második világháborús összeomlásig folyamatosan működött, létezésének tudata nemcsak a tágabb közvéleményből, hanem a történelem szakos tanárok ismeret-tárából is hiányzik. Hiányzik annak ellenére, hogy a Társaság tagjai között szép számban képviseltették magukat a korszak jelentősebb politikusai, akik más tekintetben mai napig benne élnek történeti és társadalmi tudatunkban (Apponyi, Bethlen, Teleki, Berzeviczy, Fenyő Miksa, Ugron Gábor...) Tehát úgy gondolom, hogy mindkét tematikai irány még jelentős mértékben tartogat a kutatók számára izgalmas és tényekkel teli vizsgálati terepet.

Az értekezés, s egyben a dolgozat, nem tekinti céljának a két világháború közötti korszak (s ezen belül a vizsgált 1920 és 1929 közötti intervallum) minden szempontból kimerítő külpolitikai történéseinek elemzését, csupán azokat az alább megfogalmazott téziseket igyekszik igazolni, melyek szűken vett témájának fókuszában elhelyezkednek. Minden a korszakra vonatkozó információ, mely jelen munkában szerepel, az alapozó, előkészítő funkciót tölti be, illetve segíti az olvasó számára kutatás eredményeinek minél alaposabb tanulmányozását. Hasonlóan nem célja az értekezésnek a 'Magyar Külügyi Társaság' teljes publicisztikai tevékenységének feltárása és elemzése sem. A dolgozat a 'Magyar Külpolitika' 1920-1929 közötti számainak tematikus feldolgozására vállalkozik, szem előtt tartva mindazokat a szempontokat, melyek a folyóirat elemzésének keretét megadják.

A fentebb említett két, további feltárára érdemes terület egy olyan ponton ért össze munkám során, mely mind a sajtótörténet, mind a Külügyi Társaság tevékenysége szempontjából hordozhat a releváns történeti információkat. Ebből az alapállásból fogalmaztam meg téziseimet, melyre a dolgozat kutatómunkáját felépítettem:

1. A Külügyi Társaság, mely igen szerteágazó publikációs tevékenység-repertoárral rendelkezett, kiadványai, folyóiratai által alapvetően próbálta meg befolyásolni a korszak hazai és külföldi olvasójának szemléletét, elsősorban a majdani revíziós célok megvalósítása érdekében. Ebben a tekintetben teljes mértékben párhuzamba állítható egyrészt a politikai-társadalmi törekvések főáramával, másrészt a már fentebb említett társadalmi szervezetek működésének jellegzetességeivel is. Viszont a Társaság kiadott két olyan periodikát is, mely egyrészt problémafelvető, másrészt elemző-értékelő írásaival túlmutat a pusztán revíziós hangulatkeltő és fenntartó, illetve kvázi társadalmi integrációs szerepkörén. Épp ezért a Külügyi Szemle és kiemelten vizsgált folyóiratunk, a 'Magyar Külpolitika' véleményem szerint fontos artikulációs bázisa volt a kormány közeli körök külpolitikai elképzeléseinek, véleményeinek, melyekben minden olyan a külpolitikával és a külüggyel, diplomáciával kapcsolatos alternatíva megjelent, ami a korszak gondolkodásában egyáltalán helyet kaphatott.

2. Azt gondolom, hogy a 'Magyar Külpolitika' nem csupán a kormányzat gondolkodásának külpolitikai leképeződése volt, hanem egyrészt egy plurális fórum, melyben valóban megjelenhettek a sokszor teljesen eltérő vélemények is. Ennek háttérében persze az is kitapintható, hogy a vidéki és fővárosi szerzők egyaránt reprezentáltatták magukat a lapban, illetve a szerzőgárda foglalkozás szerinti összetétele önmagában is változatos volt. Másrészt a folyóirat talán egyfajta szondaként is működhetett, feldobva azokat a különféle elképzeléseket, melyeknek bármilyen realitása is volt az adott politikai szituációban.

3. Kutatásomat a folyóirat 1920 és 1929 közé eső számaira fókuszáltam. Ennek oka adja meg utolsó tézisem háttérét: a 'Magyar Külpolitika' indulásától (1920. május) lényegében 1929-ig áll a Magyar Külügyi Társaság szoros irányítása alatt. A Revíziós Liga megalakulását (1927) követően fokozatosan veszi át országos szinten azoknak a külpolitikával összefüggő szervezeteknek, kiadványoknak és rendezvényeknek a koordinációját vagy sok esetben direkt irányítását, melyek a revíziós mozgalom céljait szolgálhatják. Ez alól a 'Magyar Külpolitika' sem kivétel. A folyóiratban formálisan csak 1930-tól jelenik meg a Liga mint tulajdonos, de gyakorlatilag már 1929 végére egy szerkezetében és hangvételében is jelentősen átalakult 'Külpolitika' került az olvasók kezébe. Épp ezért kutatásom csupán a megjelölt időszak a téma szempontjából releváns írások elemzésére koncentrál, megvilágítva és kiemelve azokat a hangsúlyokat, melyeket a '20-as évek magyar külpolitikai gondolkodását tekintve fontosnak, meghatározónak vél.

Téziseim alátámasztását az előzetes kutatómunka által levont tapasztalatok alapján meghatározott kategóriák mentén végeztem el. Olyan vizsgálati szempontokat hoztam létre, melyekbe besorolható írások határozottan választ adnak a tézisekben rejlő kijelentő formában megfogalmazott kérdéseinkre.

Az elemzés keretétül szolgáló kategóriák a következők voltak:

1. Az 1920. évi versailles-i békeszerződés és következményeinek értékelése
2. Külpolitikai orientációnk lehetséges útjai
3. A revíziós lehetőségek megítélése és a propaganda szerepe
4. Az utódállamokhoz fűződő viszony és a kisebbségi kérdés
5. Európa és Magyarország, bipoláris kapcsolatok

Mindezt kiegészíti a Külügyi Szemle idevonatkozó számainak tartalmi elemzése.

Az előzetes vizsgálat során kiválogatott cikkek mindegyikét valamelyik (néha egyszerre több) kategóriába minden esetben besorolhatónak véltem. A kategóriákat természetesen alkategóriákra bontottam, hogy megfelelő mélységben elemezve tudjam téziseimet igazolni. Ahol plusz információt hordozott, ott számszerű adatokat és azok grafikus megjelenítést is alkalmaztam.

II. Az alkalmazott módszerek vázolása, az értekezés forrásai

A Magyar Külügyi Társaság nevével leginkább csak a téma iránt mélyebben érdeklődő szakember vagy olvasó találkozhat. Az iskolai történelemkönyvek korszakunkra vonatkozó fejezeteiben nincs megemlítve, a korábban íródott főiskolai vagy egyetemi jegyzetek anyagában sem láthatjuk viszont ezt a két világháború között kiemelten jelentős tevékenységet végző társadalmi szervezetet. Véleményem szerint azonban nagyobb figyelmet érdemel maga a Társaság és annak közel negyedszázados működése is. Tekintve, hogy egyrészt az általa működtetett folyóiratok artikulálták a kormányhoz közel álló politikai körök külügyi elképzeléseit, véleményalkotását, másrészt tekintélyes publikációs tevékenységet végzett ezen időszak alatt, illetve harmadrészt ellátott egyfajta diplomataképzés – pótló funkciót is. A háború utáni évtizedek emlékezete és történetírása számára az 1927-ben létrejött Revíziós Liga azonban - véleményem szerint - teljesen háttérbe szorította a Társasággal kapcsolatos élményeket, emlékeket, információkat.

Szakirodalmi említése is rendkívül korlátozott. Alapot jelent Juhász Gyula tanulmánya (A Magyar Külügyi Társaság története a két világháború között), mely 1993-ban a Kosáry Domokos 80. születésnapjára készült emlékkönyvben látott napvilágot az Akadémia Történettudományi Intézetének kiadásában. A már sajnos elhunyt történészen kívül Pritz Pál, Romsics Ignác és legfőképpen Zeidler Miklós értekeztek az elmúlt másfél évtizedben rövidebb-hosszabb terjedelemben a kérdéstről.

A Társaság több mint két évtizedes tevékenységével kapcsolatos információkat alapvetően három forrásból ismerhetjük meg. Egyrészt a Társaság szakfolyóiratai (Külügyi Szemle, Magyar Külpolitika) számoltak be időnként a társadalmi szervezet különféle eseményeiről, másrészt Eöttevényi Olivér 1940-ben megjelentetett összegző tanulmánya (A Magyar Külügyi Társaság húsz esztendeje – 1920. áprilistól – 1940. áprilisig) szolgáltat jelentős mennyiségű anyagot, illetve Juhász Gyula már említett tanulmányából.

A tárgyalt külpolitikai folyóirat megjelenését tekintve szinte teljes hosszában átöleli a két világháború közötti történelmi korszakot. Az induló szám 1920. május 3-án lát napvilágot, s egy hosszabb leállástól (1925) eltekintve 1944 tavaszáig változó periodicitással, de folyamatosan nyomdába kerülnek példányai. Ez időszak alatt viszont mind a szerkesztői gárda, mind a lap tulajdonosa, mind a támogatói szervezetek köre, mind a lap jellege és minősége (ez egyaránt érvényes a formai és a tartalmi szempontokra), mind pedig a megjelenés gyakorisága több alkalommal is változik.

A Magyar Külpolitika bár kezdettől fogva alapvető céljának tartotta a minél szélesebb társadalmi körben való külpolitikai felvilágosítást, mégis azzal kellett szembesülnöm a kutatás során, hogy a folyóirat még a legnagyobb fővárosi és vidéki könyvtárainkban sem található meg hiánytalanul. Ebből egyebek közt arra kellett következtetnem, hogy példányszámát tekintve nem tartozott azon jelentős orgánumok közé, melyekből elegendő példány élte volna túl a múlt század különböző politikai viharait. Olvasóközönsége minden valószínűség szerint hasonlóan szűk körre korlátozódott, mint iker kiadványának, a Külügyi Szemlének. Ez a fent megfogalmazott sajnálatos hiány az összes jelentős gyűjteménnyel rendelkező könyvtárunk összesített állományára is igaznak bizonyult. A forrásfeltérképező kutatási szakaszban kiindulópontként a Debreceni Egyetemi- és Nemzeti Könyvtár idevonatkozó állományát tártam fel. A debreceni folyóiratpéldányok egy-két kivételtől eltekintve gyakorlatilag csak

1926-tól datálódnak. A korábbi évekből csupán 5 szám lelhető fel. Ezután természetesen a másik két, a vizsgált sajtótermék szempontjából szóba jöhető egyetemi központ könyvtárai kerültek sorra (Szeged, Pécs). Katalógusaik szerint azonban a MK egyáltalán nem található meg gyűjteményükben. A kutatás következő szakaszában a fővárosi országos gyűjtési körrel rendelkező könyvtárak mindegyikének idevonatkozó állományát átvizsgáltam. Az Országgyűlési Könyvtár folyóirat állományában csak néhány évfolyam anyagaiból találtam rendkívül rossz állapotban lévő (gyakorlatilag nem kutatható) példányokat. Az Akadémiai Könyvtár és az ELTE Egyetemi Könyvtár hiányosan, és csak a '20-as évek második felétől őrizte meg a vizsgált folyóirat példányait. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban is ehhez hasonló állapotokat tapasztaltam. A legnagyobb eredményt értelemszerűen az Országos Széchenyi Könyvtárban értem el, ahol a vizsgált korszakot tekintve (1920-1929) csupán két évfolyam (1924-1925) tekintetében találtam jelentősebb hiányt. Viszont a korai évfolyamok is csak a külön engedéllyel kutatható muzeális példányok között voltak fellelhetők. Mindezt összesítve a következő bázisra építve kezdhettem el a Magyar Külpolitika elemző vizsgálatát: 1920-1923-ra, 1927-1929-re vonatkoztatva a teljes állományok, az 1924-es és az 1926-os évfolyam számai pedig többségében rendelkezésemre álltak. Viszont az 1925-ös évfolyam egy számtól eltekintve teljesen hiányzik. Ezt a sajnálatos hiányt azonban némileg enyhíti, hogy az év folyamán, egy hosszabb időtartamon keresztül a kiadvány nem tudott megjelenni, feltehetően pénzügyi okok miatt. Erre csak közvetett érvelést tudunk felhozni: Eötvényi Olivér egy következő évi írásában kihangsúlyozza a Társaság pénztelenségét, s azt, hogy rendkívül csekély létszámú a pártoló tagok száma mind a fővárosban, mind vidéken. A pauza pontos határai nem ismertek a hiányzó példányok és a levéltári anyag szűkössége révén, de sejtésünk szerint ez a jelzett év huzamosabb részére is érvényes lehet.

III. Az eredmények tézisszerű felsorolása

A két háború közötti külpolitikai viszonyokról, a korszakban folyó diskurzusok természetéről örvendetes módon az utóbbi két évtizedben több rendkívül fontos történeti munka is napvilágot látott. Ezekben az – általunk is felhasznált - dolgozatokban felszínre kerültek a '20-30-as évek magyar külpolitikai irányításának, gondolkodásának és diplomáciai működésének főbb jellegzetességei. A kor több vezető politikusának (pl. Teleki Pál, Bethlen István, Gömbös Gyula, Kozma Miklós) életútja is teljes mértékben vagy részben feldolgozásra került. A kiadott dokumentumgyűjtemények jelentős mértékben megkönnyítik a korral foglalkozók számára az elmélyülést, megalapozzák a szakmai kutatómunkát, alakítják a felsőoktatásban tanuló hallgatók történeti szemléletét.

Azonban – véleményem szerint – a kor politikai háttérfolyamatainak (s ezen belül sajtólenyomatának) feltárása még tartogat feladatokat az érdeklődő történészek számára, hiszen a hivatalos kormányzati és pártokumentumokon túl mindig is létezett egy olyan artikulációs közeg, melyben a deklarációvá, jogszabállyá vagy irányelvvé váló gondolatok megszületnek és formálódnak.

Jelen dolgozat hosszabb távon értelmezhető célja épp ezért a két világháború közötti magyar történelem egy kis szeletének egy némileg új aspektusból történő bemutatása. Természetesen az értekezést megelőző kutatómunka során felhasználtam mindazokat a történészek által már publikált eredményeket, melyek direkt vagy indirekt módon, de választott témámmal összefüggésben vannak. Igyekeztem dolgozatomban bemutatni a magyar külpolitikával, s a külpolitikai gondolkodással kapcsolatos történeti munkákat, azok meghatározó gondolatait, s persze a '20-as évek elsősorban diplomáciatörténeti eseményeit. Kiemelten szoltam a magyar külpolitikai gondolkodás meghatározó problémáiról, a talán legfájóbb sebeket okozó kisebbségi kérdéskörrel, a kor sajtóviszonyairól, s nem utolsó sorban a revíziós törekvések fontosabb jellemzőiről.

Célom érdekében a bevezetésben megfogalmazott téziseket próbáltam meg elemző munkámmal alátámasztani. A folyóiratban 1920-1929 között publikált több ezernyi rövidebb-hosszabb írásból azt a néhány száz cikket, tanulmányt, reflexiót választottam ki, melyek egyrészt előre meghatározott szempontjaim közé besorolhatóak voltak, másrészt melyek ténylegesen informatív tartalommal rendelkeztek. A folyóirat vizsgálatát jelentősen megnehezítette – s ez csak a kutatómunka feltáró szakaszában vált világossá, - hogy egyrészt maga a 'Magyar Külpolitika' könyvtári elérhetőségének korlátai jelentősebbek, mint azt az előzetes mintavétel alapján gondolta. Másrészt a korszakon belül a Magyar Külügyi Társaságra, mint a folyóirat fenntartójára vonatkozó levéltári források is csak meglehetősen gyér számban maradtak fenn. Ezt az Országos Levéltárban tapasztalt forráshiányt a Széchenyi Könyvtár Kézirattárában talált dokumentumok csak részben kompenzálták. Ebből következően elemző munkám sok esetben csak két felől tudott támaszt találni. A szakirodalmi feldolgozásokon és a korszakra valamint témánkra vonatkozó forrásgyűjteményeken túl egyrészt a korabeli kiadványokra, melyek a vizsgált szempontok valamelyikéhez kapcsolhatóak voltak, másrészt magára a folyóiraatra, az abban közlő lappal és a Külügyi Társasággal kapcsolatos információkat tekintve.

Dolgozatom célja elsősorban tehát az volt, hogy megvizsgáljuk a bevezetőben megfogalmazott tézisek igazolhatóságát. Vagyis, hogy:

- ~ A 'Magyar Külpolitika' valóban egy plurális artikulációs bázisa volt a magyar kormányzati körökhöz közel álló politikusok, publicisták és egyéb szabadfoglalkozású értelmiségiek külpolitikai gondolkodásának,
- ~ A folyóirat ezen túl egyfajta „szonda” funkciót is ellátott, vagyis fel-feldobott időnként olyan gondolatokat is, melyek egyrészt nem mindenben egyeztek meg a külpolitika fő sodrával, másrészt azokban a bizonytalan időszakokban, mikor vélhetően maga a kormányzat is hezitált egy-egy lépés előtt, az adott reakciókból (folyóiraton belüli viták, olvasói levelek) levonhatta a konzekvenciáit,
- ~ Az 1927-es eseményeket (olasz-magyar szerződés, Rothermere-akció, Revíziós Liga megalakulása) követően a folyóirat – bár szerzőgárdája egy részének megőrzésével – nemcsak stílust, arculatot hanem sok esetben beállítódást is váltott.

1. Az első tézis igazolásának megkezdése előtt le kell szögezni, hogy természetesen egyetértek azzal a véleménnyel, miszerint a '20-as évek magyar külpolitikájának irányítása alapvetően gróf Bethlen István miniszterelnök kezében volt, aki mellett még külügyminiszterei is csak magas rangú hivatalnoknak számítottak. Tehát a külpolitika elvi és gyakorlati irányítása kapcsán nem beszélhetünk pluralizmusról, hiszen a kormányfő elképzelései, stratégiája döntően meghatározta a magyar politizálást. Azonban a háttérben – jelen esetben a Magyar Külügyi Társaságra gondolva – létezett egy olyan értelmiségi bázis, melynek tagjai egyrészt a háború előtti hazai politika aktív résztvevőiből, másrészt az összeomlást követően „helyzetbe” került közszereplőkből verbuválódott 1918-1920 folyamán.

Ez a több forrásból összeállt társaság természetesen hordozta magában az eltérő értékrendből, származásból és előéletből fakadó felfogásbeli különbségeket, melyek a folyóirat hasábjain is jól kitapinthatóan megjelentek. A külpolitikai orientációt vizsgálva már a kezdeti időkben is ugyanúgy megjelennek a kétségbeesés és a lázas szövetséges keresés, mint a józan számvetés gondolatai is. Ez az érthető kettősség is jelzi a különböző vélemények megjelenésének lehetőségét. E tekintetben a későbbiekben is megmarad a kényszerekkel és realitásokkal való szembenézés illetve az általam „emocionális” politizálásnak elnevezett beállítódás kettőssége. A két attitűd közötti eltérést időnként nyilvános vitává is engedte kinőni a szerkesztőség: a bolgár-vita erre jó példa, amelyben néhány héten keresztül erőteljes hangvételű diskurzus folyt Bonkáló Sándor és Móricz Péter között.

Megjelenik a kezdetektől kezdve - az orientációt tekintve- a kétoldalú kapcsolatok kialakításának teljes palettája, hiszen a az első év francia-orientációjának lehetősége és elutasítása szinte egyszerre van jelen. A szomszédos államokkal való viszony normalizálása ugyancsak eltérő hangsúllyal és előjellel kíséri majdnem végig a vizsgált korszakot. Hasonlóan ambivalens gondolatok fogalmazódnak meg a Népszövetséghez való kapcsolódás és viszony, illetve a revízió megvalósításának módjait illetően.

Azonban meg kell jegyezni, hogy ez a fajta pluralista, többszínű véleménynyilvánítás az 1927-es átalakulást követően jóval mérsékeltebben van jelen a lapban. Sőt 1929-től gyakorlatilag szinte eltűnik ez a jelleg, a Revíziós Liga szellemisége rányomja bélyegét a folyóirat szellemi sokszínűségére.

2. A külpolitikai vélemények „szondázásának” igazolása már nem tűnik ilyen egyszerű feladatnak. Ugyanis ennek igazán objektív méréséhez minden esetben nyomon kell követni egy cikk megjelenése után az adott reakciók teljességét. Vagyis a mérvadó sajtótermékek írásait, a kormányzati dokumentumokat, de legfőképp magában az elemzett folyóiratban publikált válaszreakciókat. Azonban - mint már azt a fentiekben említettem –

sem a Külügyminisztérium idevonatkozó osztályainak iratai, sem a kormányzat közeli Budapesti Hírlap számainak áttekintése után sem kerültünk közelebb a kérdés megválaszolásához. Ezért nagyjából magára a 'Magyar Külpolitikára' hagyatkozhattam véleményem kialakításakor.

Vizsgálatom során egyértelmű, minden kétséget kizáró bizonyítékokat arra, hogy a szerkesztőség egyik jól átgondolt szándéka lett volna bizonyos témák és vélemények „feldobása” a lapban nem találtam. Ezt a cáfolatot támasztja alá hangsúlyosabban az a tény is, hogy a Társaság másik, 1920-25 között illetve 1929-től újra megjelenő nivós szakpolitikai folyóirata, a 'Külügyi Szemle' vonatkozásában lehet igaz valójában ezen tézis.

Vizont indirekt módon következtethetem az effajta szándék időnkénti érvényesítésére, hiszen pl. a turanizmus¹ hangsúlyos megjelenítésének kísérlete igencsak eltér a folyóirat általános szemléletétől és hangvételétől. Bár – s ez megint nem valódi bizonyíték – kevéssel több mint egy év múlva eltűnik a téma az újság repertoárjából. Az igazság kedvéért hozzá kell tennünk, hogy a turáni eszmék számára a háború utáni évek jóval kedvezőbbek voltak, mint a '20-as évek közepétől konszolidálódó Bethleni éra. Szintén ilyennek tekinthető Szombathy Kálmán, egykori főszerkesztő bírálata a gyakorlati magyar külpolitikával kapcsolatban. Bár a szerző véleményére a folyóiratban nem érkezik direkt válasz, mégis lesz eredménye a felvetéseknek, hiszen a Külügyminisztérium és a Külügyi Társaság az évek folyamán lényegében a felvázolt stratégia minden elemét megvalósítja. Azonban feltevésem bizonyítása, miszerint Szombathy írása nem csupán egy magányos szerkesztői akció, hanem egyfajta figyelemfelhívás a külpolitikával foglalkozó értelmiségi közvélemény, illetve politikai elit számára, ugyancsak sikertelen volt.

3. A folyóirat stílusváltása két egymástól független külpolitikai eseményhez, és annak következményeihez kötődik. Az olasz-magyar szerződés illetve a Rothermere-akció adta meg az 1927-es év alaptónusát. A külpolitikai mozgástér kibővülése következményeként mind a kormányzat (Bethlen revíziós beszédei), mind a kormányzat közeli szervezetek (Revíziós Liga megalakulása) aktivizálódtak. A Liga lényegében mozgalomként fellépve, de sok elemében érdekvédelmi szervezetként azonosítva magát gyakorlatilag átvette az addig különálló revíziós törekvések irányítását, ily módon magában a 'Magyar Külpolitikában' is 1929/30-ra megszerezve a vezető szerepet. Ennek lenyomata a lapban jól nyomon követhető, hiszen 1927/28-tól:

- ~ megszaporodnak a revízióval foglalkozó írások,
- ~ a szerzők köre leszűkül és átalakul,
- ~ megjelennek a hosszabb, elemző írások,
- ~ visszaszorulnak a világpolitikai hírek és elemzések.

Végül 1930-ra a folyóirat teljesen a Liga irányítása alá és tulajdonába kerül, teret adva a revíziós mozgalom minél teljesebb kiszolgálásának.

Összegzésként - a folyóirat fenti szempontoknak megfelelő elemzését követően - tehát a következőket jelenthetjük ki :

- ~ A 'Magyar Külpolitika' 1920-as évekbeli működése jó példája volt annak, hogy létezett egy olyan kormányzat közeli társadalmi szervezet (Magyar Külügyi Társaság) és annak orgánuma (Magyar Külpolitika), amely lehetőséget és teret adott a különböző külpolitikai elképzelések megjelenítésének, függetlenül a külügyi kormányzat, elsősorban Bethlen végül megfogalmazódott döntéseitől.
- ~ Nem nyert igazolást, miszerint a publikált cikkek, tanulmányok egy része feltehetően azzal a szándékkal jelent meg, hogy a külügyi gondolkodás berkeiből felröppent

---

¹ Első említése: 1920. május 30.

gondolatokat, törekvéseket „tesztelje” valószínűleg nem túl nagyra szabott olvasóközönségén.

- ~ A folyóirat életében a Revíziós Liga megalakulása és befolyásának növekedése döntő változást eredményezett, mivel ezek után egy kevésbé plurális, voluntaristább irányvonal vette kezdetét, egy némileg átalakult szerzői- és szerkesztő gárda közreműködésével.

IV. Az értekezés tárgyából megjelent publikációk

1. Magyarország 1919-1920-ban Paikert Alajos szemével. In.: Társadalomtudományi tanulmányok I. (szerk.: Konyáriné Loós Andrea – Szerepi Sándor), DE-HPFK, 2008. Hajdúböszörmény. (172-180.p.)
2. Az 1920-as évek revíziós propagandájának értékvilága. In.: XII. Apáczai Napok – A reneszánsz értékei, az értékek reneszánsza, Győr. 2008. (678-684.p.)
3. A 'MAGYAR KÜLPOLITIKA' mint a Magyar Külügyi Társaság meghatározó periodikája. In.: Társadalomtudományi tanulmányok. (szerk.: Dr. Soós Zsolt) Galenos Alapítvány, 2010. Debrecen (11-26.p.)
4. A kisebbségi kérdés a Magyar Külpolitika folyóiratban 1920-1929 között. Debreceni Disputa 2010/04. (59-64.p.)
5. A magyar külpolitika '20-as évekbeli lehetőségeinek kormány közeli megfogalmazásai a Magyar Külpolitika c. folyóiratban. Társadalomtudományi Tanulmányok III. (szerk.: Dr. Kovácsné dr. Bakosi Éva) DE-GYFK, 2010. Hajdúböszörmény. (8-29.p.)